

nak még a könyv végén található statisztikák, kimutatások, táblázatokba rendezett, számszerűsített adatok és alátámasztások, hasznos linkek és jogszabályok (mindössze három oldalban!), valamint Anne Fried gondolatai, melyeket teljes mértékben helyénvalónak érezhet az olvasó.

Az idegenvezetés együttműködés. Saját értelmezésben közös munka is. Munka az idegenvezetőnek, a pincérnek, a sofőrnek, az utca emberének, a járókelőknek, sőt bizonyos értelemben még a vendégeknek is. Emellett lelkesedés és érdeklődés, szeretet, önfeláldozás, odaadás, szolgálat és szolgáltatás. Az ország követe erősen elhivatott, tudatos: emellett, hogy kiváló beszélőkével rendelkezik, el- és meghallgatni is képes, munkája kézzel fogható és szemtől-szemben zajlik, mégis oly sok minden láthatatlan, rejtett kell, hogy maradjon.

Itt, Finnországban, ahol például az egyetemen sokszor úgy tűnik, hogy több a külföldi diák, mint a finn, és lépten-nyomon francia, német, spanyol vagy éppen magyar magas, de gyönyörű és oly gyorsan lebontható szőfalak akadályaiiba ütközhetünk, az én megszeppenésem szeretetté

és rajongássá változott. Mutatva azt, hogy Finnországban valami mennyire másképpen működik.

Isten hozott! Major Árvácska így köszönti finnjeit és így köszönti olvasóit is, szívet, lelkét és minden hitvallását vegyítve egyetlen aprócska köszönésbe, majd ebben a szellemben kísérve végig „utasait”. Kulcsot az idegenvezetéshez, könyvet, érdemes és érdekes olvasnivalót adva valamennyiünk kezébe. Ajánlásom nem is szólhat másnak, mint mindenkinek, akinek élmény egy idegen ország, város minden újdonságának felfedezése, szakmabeliként vagy kívüllőként érdeklő a szakma minden tudománya és művészete. Mindazoknak, akiknek hasonlóképpen élményt jelent egy nagyszerű könyv feltérképezése, és engedik, hogy akár egy utazás akár az olvasás megtisztelt vendégei legyenek.

Major Árvácska (2008): *Isten hozott! Licium-Art Kiadó.*

Rusz Ágnes

ELTE, BTK, Finn-Magyar Szak

Gyűjtők és gyűjtemények

A Nemzeti Könyvtár történetéről még mindig lehet új, eddig soha nem publikált adatokat közzétenni. Erről tanúskodik a Kossuth Kiadó és az Országos Széchényi Könyvtár közös kiadásában nemrég megjelentetett, Boka László és Ferenczyné Wendelin Lidia által szerkesztett, Hapák László kitűnő fotóival gazdagon illusztrált, reprezentatív kötet.

Berlász Jenő egyszemélyes vállalkozása, saját több évtizedes kutatómunkáján alapuló könyvtárhistoriája, *Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1867* 1981-ben látott napvilágot. A könyvtár 1867 utáni sorsának bemutatására, az ezzel kapcsolatos alapkutatások elvégzésére történtek kísérletek (Somkuti Gabriella [2002] 1918-ig folytatta a könyvtár történetének feldolgozását, Németh Mária [1997] az 1919 és 1922 közti időszakot mutatta be), a gyűjtőkről – többek

között a Nemzeti Könyvtárba bekerült gyűjtemények tulajdonosairól – Kelecsényi Gábor (1988) adott ki kitűnő kötetet, valamint *Rég elfeledett gyűjtőkről* címen Wix Györgyné (1992) írt az Országos Széchényi Könyvtár évkönyvében.

Jelen kiadványnak a szerkesztői azonban nem a könyvtártörténet megírásának folytatását tűzték ki célul. Ez a kötet a könyvtár állományába valamilyen módon beolvadt egyes kisebb-nagyobb magángyűjtemények történetének, illetve politikai döntés követ-

kezében visszajuttatott könyvtári dokumentumoknak a kronológia elve szerinti bemutatásán keresztül kíván a Nemzeti Könyvtár sokszínű állományáról új, sok esetben a szélesebb nyilvánosság előtt eddig ismeretlen adalékokkal szolgálni.

Az első tanulmány a könyvtár történetének avatott kutatójától, Somkuti Gabriellától származik, írása *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyvében* (1970–1971) megjelent tanulmányának (Somkuti, 1973) rövidített és átdolgozott változata. Saját kutatásai után, nem becslült adatok átvételével számszerűsíti a Széchényi Könyvtár kezdeti állományát, hanem a korabeli katalógusok alapján, tételenként leszámolva összegzi mintegy 15 000 darabban. Somkuti Gabriella a könyvtár alapgyűjteményét, tehát a Széchényi által nemzetének ajándékozott könyvtárrészt vizsgálja, első rendszerezőinek, katalogizálóinak munkáját, valamint az első nyomtatásban megjelent katalógusoknak a szerkezetét ismerteti az 1802 és 1811 közötti időszakot véve vizsgálat alá. Széchényi könyvtárának katalógusa nem egyszerűen egy magánkönyvtár jegyzéke, hanem a magyar nyelvű irodalom és honismereti tudományok (történelem, földrajz, jog, nyelv- és irodalomtudomány) szempontjából összefoglaló segédkönyv, egyszersmind egyfajta kezdetleges nemzeti bibliográfia szerepét is betöltötte.

Jankovich Miklós műkincs- és könyvgyűjteménye, melyet József nádor közbenjárására vásárolt meg a Nemzeti Múzeum és a Országos Széchényi Könyvtár 1832-ben, abban is különbözik Széchényiétől, hogy ennek gyűjtője nem arisztokrata, hanem középnesemi származású ember volt, aki gyűjteményét – saját gyarapítása mellett – több magángyűjtemény megvételével tette teljessé, valamint, hogy a gyűjteményt rossz anyagi helyzete miatt, méltó örököse nem lévén, eladni kényszerült. Berlász Jenő tanulmánya szintén korábbi írásának (Berlász, 1973) rövidített változata. Berlász részletesen bemutatja a könyvgyűjtemény kialakulását, szaporodását, katalógusait, majd megvételének fázisait, hiszen a téka eladása után – bár

Jankovich adósságokkal küzdött – nem bírt felhagyni gyűjtőtevékenységével, s így az újonnan összegyűlt anyagot újabb részletekben sikerült megvenni. A Jankovich-féle gyűjteményt tekinthetjük akár a Nemzeti Könyvtár második megalapításának is, olyan páratlan mértékű és értékű gazdagodást jelentett mind a múzeum, mind a könyvtár számára gyűjteményeinek megvétele. Jankovich a könyvek tekintetében a hungarika-gyűjtésen kívül érdeklődési-beszerezési igényét kiterjesztette a közép-európai, főleg szláv és német nyomdászati-könyvészeti ritkaságok (ősnymtatványok, kódexek, újkori kéziratok), de tágabban véve a nyugati (francia) és a keleti (héber, arab, perzsa, szír) irodalom kincsei felé.

Berlász Jenő másik tanulmányában a humanizmus koráig visszamenőleg hét nemzedéken át könyvgyűjtő Illésházy-család, azon belül is kiemelkedően Illésházy János és fia, István gyűjteményeit mutatja be, azok fennmaradt katalógusai alapján kézbevéve az állományt. Ez a gyűjtemény is József nádor közbenjárására lett a Nemzeti Könyvtáré, de az 1832-es ajándékozás után még évtizedeknek kellett eltelnie, míg a Nemzeti Múzeum 1846-os elkészülte, az 1848/49-es események, majd a kiegyezést követően 1875-ben a könyvtár berendezkedése után végre méltó helyre kerülhetett.

Wix Györgyné rendkívül színesen, olvasmányosan megírt, számos anekdotát elmesélő, ugyanakkor saját forráskutatásain alapuló írásában több magyar könyvgyűjtőről emlékezik meg. Közülük is kiemelkedik a magyar kultúra, s így a könyvtárak jötevőjének, József nádornak az alakja.

Tóth Gergely a Térképtárban őrzött, a Festetics Család több generációja által gyarapított gyűjtemény legértékesebb és legértékesebb kéziratok térképeit mutatja be.

Az anyagi gondokkal küzdő, torinói emigrációban élő Kossuth Lajos könyvtárát Hermann Ottó közbenjárására végül 1894-ben vásárolta meg a Nemzeti Könyvtár Kossuth fiaitól. Kossuth nem volt bibliofil gyűjtő, olvasta és használta a köny-

veket, a számúzetésben könyvtárát főleg az öt érdeklő témakörökből, így elsősorban a természettudományok köréből gyarapította; könyvtára szerves részét képezik még az ajándékba kapott kiadványok. Érdekes módon ez a gyűjtemény még ma is él, újabb egységekkel bővül, szaporodik. A kegyeleti gyűjteményt, mely nagyon sok saját kezű Kossuth-bejegyzést tartalmaz, különállóan, egyben tartva kellett az alapító okirat szerint megőrizni, az 1950-es években mégis több mű kikerült belőle. Elbe István, a Raktári Osztály vezetője – e tanulmány szerzője – 2002-ben kísérletet tett a gyűjtemény eredeti állapotának rekonstruálására.

Pászti László, az OSZK Térképtárának munkatársa Kossuth zömében 19. századi térképgyűjteményét mutatja be, melynek darabjaira emigrációs éveiben tett szert: többségük azokat a városokat, illetve területeket ábrázolja, ahol Kossuth ezekben az években megfordult, előadó körutat tartott, vagy amelyeket a nemzetközi viszonyok elemzéséhez használt.

Kocsy Anikó idősebb Szinnyei József tevékenységét méltatja. Szinnyei nem tartozik azon gyűjtők sorába, akik tulajdonából vétel vagy ajándékozás útján egybefüggő gyűjtemények kerültek a Széchényi Könyvtár birtokába, bár az ő gyűjtéséből származó sok periodikum, illetve saját levelezésének egy része is ide került. Az ő sorsa nem gyűjtőként, hanem bibliográfusként, a könyvtárnak negyedszázadon át munkatársaként, a Hírlapkönyvtár, a legrégebbi különgyűjtemény megteremtőjeként fonódott össze a Széchényi Könyvtárral.

A Régi Nyomtatványok Tárának egyik önálló állományrészét, „Hungarica könyvtárát”, a tudós bibliográfus, gróf Apponyi Sándor által 1924-ben a Nemzeti Könyvtárnak adott adományát, külföldi szerzőktől 1800 előtt megjelent, forrásértékű, magyar vonatkozású kiadványokból álló gyűjteménye létrejöttét, sorsának alakulását ismerteti W. Salgó Ágnes. Apponyi dédapja és nagyapja gyűjtését folytatta, és mintegy nyolcvan évvel Széchényi után, az 1860-as években, fiatal fiúként fogott a gyűjtéshez, s jóval több alkalma és ideje

volt a külföldi könyvpiacok módszeres helyszíni átkutatására. Így a régebbi kiadású külföldi hungarikumok, valamint a kevésbé ismert, kis példányszámú, ritkaságnak számító nyomtatványok tekintetében gyűjteménye gazdagabb, és épp ez teszi egyedülállóvá. A gyűjtemény egyébként megközelítőleg akkora, mint Széchényié volt. A lengyeli Apponyi-kastély könyvtártermének berendezése ma is megtalálható a Széchényi Könyvtár épületében.

A Régi Nyomtatványok Tárának egyik része, a Régi Magyar Könyvtár 1919-ben dr. Todoreszku Gyula és felesége, Horváth Aranka gyűjteményével gyarapodott. Todoreszku nemcsak gyűjtötte az 1711 előtt megjelent magyar és magyarországi nyomtatványokat, hanem sokszor saját maga restaurálta is őket, felesége pedig férje halála után is támogatta a könyvtárat – tudhatjuk meg Bácsváry Annának a gyűjteményt bemutató írásából.

Kövi Ádám az egykori Zárolt Kiadványok Tárába betagozódott proletárdiktátúra-gyűjtemény, a Tanácsköztársaság rövid léte alatt hatalmi szóval, politikai szempontból létrehozott Proletármúzeum anyagát ismerteti meg az olvasóval. A tanulmányhoz alap kutatásokat kellett végeznie, zömében az OSZK irattári anyagát, növedéknaplókat átnéznie, hiszen e sokrétű anyag (kéziratok, kisnyomtatványok, plakátok, periodikumok) a 20. századnak még a történészek által sem teljeskörűen feltárt, viszont az aktuálpolitika által sokszor saját céljai érdekében felhasznált korszakát reprezentálja.

Csepregi Klára az OSZK talán legismertlenebb, külön egységként tárolt gyűjteményének, dr. Seitz Ottó (1870–1929) gyógyszerész természettudományi szakkönyvtárának rekonstruálására tesz kísérletet. A gyűjtő életpályájának ismertetése után, amelyhez felhasználta a kevés rendelkezésre álló forrást, bemutatja a kultúrtörténeti értéket képviselő gyűjteményt, mely sajnos az alapvetően hungarika-gyűjtőkörrel felruházott és elsősorban a humán tudományok, az irodalom-, történelem- és társadalomtudomány szak-

könyvtáraként működő Országos Széchényi Könyvtár olvasói számára érdektelen, tudományosan pedig túlhaladottá vált.

Elekes Irén a Széchényi Könyvtár állományának egyik legismertebb önállóan kezelt gyűjteményével, a Magyar Asszonyok Könyvtárával foglalkozik, melyben Benczúr Gyuláné Boldizsár Kata Pirooska (1854–1928) által negyven éven át összegyűjtött könyvtára, minden magyar női szerző (szépirodalmi és tudományos) munkái, minden magyar vonatkozású, nők által írt, nőkről vagy a nőkédről szóló irodalom teljes körűen, valamint számos külföldön megjelent idevágó munka található. Elekes Irén részletesen bemutatja a gyűjtemény legérdekesebb darabjait (Deé Nagy Anikó [1996] tanulmányát felhasználva), majd kitér a Magyar Asszonyok Könyvtárának nemzetközi jelentőségére, hiszen 1888-as alapításával nálunk nagyobb és gazdagabb országokat előzött meg ez a később a Könyvtár mindenkor rossz anyagi helyzete miatt nem továbbfejlesztett és nem méltó módon kezelt gyűjtemény.

Maurer Zsuzsa az I. világháborút vesztésként megélt Magyarországnak, azon belül is a Széchényi Könyvtárnak a trianoni békeszerződést követően évekig tartó tárgyalások után végül is a velencei kultúrregyezmény értelmében 1932. november 27-én magyar szellemi tulajdonként viszaszolgáltatót könyvtári dokumentumok sorsáról és a tárgyalások alakulásáról számol be, valamint tételesen közli a visszakapott kódexek listáját.

Kocsy Anikó bemutatja Lamotte Károly, Budapest alpolgármesterének könyv- és folyóirat-gyűjteményét, melyet a művelt, bibliofil városi tisztviselő 1958-ban ajánlott fel megvételre a Széchényi Könyvtárnak. Különösen értékes részét

képezik gyűjteményének az 1848 előtti periodikumok.

Hangodi Ágnes Gulyás Pálnak, a tudós bibliográfus-irodalomtörténész-könyvtárosnak, a Széchényi Könyvtár 1898-tól még nyugdíjba vonulása után is, egészen 1963-ban bekövetkezett haláláig hűséges munkatársának végrendeletében a könyvtárra hagyott gyűjteményét ismerteti tematikus csoportok szerint.

A zongoraművész, zeneszerző és karagy Dohnányi Ernő hagyatéka azért értékes, mert bár a művész 1948-ban elhagyta Magyarországot, már korábban arról rendelkezett, hogy autográfjai, kompozícióinak különböző kiadásai, levelezése, valamint a neki dedikált zeneművek, róla szóló

újsá g k i v á g a t o k ,
koncertműsorok az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárába kerüljenek – tudhatjuk meg Kelemen Éva írásából.

A kötet végén két „kézirattáros” számol be a Kézirattár gyűjteményével kapcsolatos kutatásairól. Az első írás szerzője Nemeskéri Erika. A Széchényi Könyvtárban megőrzött hagyatékok sorába

Széchényi könyvtárának katalógusa nem egyszerűen egy magánkönyvtár jegyzéke, hanem a magyar nyelvű irodalom és honismereti tudományok (történelem, földrajz, jog, nyelv- és irodalomtudomány) szempontjából összefoglaló segédkönyv, egyszersmind egyfajta kezdetleges nemzeti bibliográfia szerepét is betöltötte.

tartozik a Kézirattár önállóan kezelt fondjai közül két huszadik századi irodalmi dokumentumegyüttes, Babits Mihály és Keresztury Dezső kéziratának hagyatéka. Személyes barátságukon túl Keresztury volt az, aki a Babits-hagyaték kurátoraként elintézte, hogy az OSZK 1952 és 1955 között meg tudja vásárolni Babits kézíratait, és ezzel megmentette a hagyatékot a szétszóródástól. A Babits Mihály kéziratának és levelezésének katalógusát tartalmazó kötet (*Cséve, Kelevéz, Melczer, Nemeskéri és Papp*, 1993) Nemeskéri Erika előszavával 1993-ban jelent meg. Keresztury levelezését, irodalomtörténeti munkáinak kézíratait a Kézirattárnak szánta, hosszú élete alatt, egészen 1996-ban

bekövetkezett haláláig a fond folyamatosan gyarapodott, és feldolgozás alatt állt. Monostory Klára, a Keresztury-fond feldolgozója két írásában mutatta be korábban a fondot.

Fülep Katalin személyes hangvételű írásában számol be az olasz-magyar kapcsolatok néhány, a 20. század folyamán tevékenykedő „munkásáról” (műfordítók, egyetemi tanárok, tudós szerzetesek, művelődéstörténészek), akiknek magyar vonakozású hagyatékát másolatban vagy eredetiben sikerült az OSZK Kézirattárának megszereznie.

Sajnos a 2009-ben megjelent kötet már maga is történelem, a szerzők közül töb-

ben nyugdíjba vonulásuk, illetve más munkahelyre való távozásuk miatt nem munkatársai jelenleg a Széchényi Könyvtárnak. A kötet szép kiállítása, a kitűnő fotók, az oldalak ízléses tördelése mindenképpen dicséretet érdemelnek; ez a kiadvány valóban méltó módon ad betekintést az olvasó számára a Nemzeti Könyvtár gyűjteményeinek sorsába.

Boka László és Ferenczyné Wendelin Lídia (2009, szerk.): *Gyűjtők és gyűjtemények. A Nemzeti Könyvtár gyűjteményes kincsei és történetük*. Kossuth Kiadó – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

Irodalom

Berlász Jenő (1973): Jankovich Miklós könyvtári gyűjteményeinek kialakulása. In: *Az OSZK Évkönyve 1970–71*.

Berlász Jenő (1981): *Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1867*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

Deé Nagy Anikó (1996): Könyvgyűjtő asszonyok a XVIII. században. In: Kovács András, Sípos Gábor és Tonk Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár. 135–147. In: Simon Melinda és Szabó Ágnes (1997, szerk.): *Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója*. Szeged.

Kelecsényi Gábor (1988): *Múltunk neves könyvgyűjtői*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Monostory Klára (1993): Keresztury Dezső fondja az Országos Széchényi Könyvtárban. *Magyar Könyvszemle*, 109. 1. sz. 73–87.

Monostory Klára (1994): Amiről a kéziratok beszélnek. Keresztury Dezső fondja az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában. *Irodalomtörténet*, 3. sz. 395–411.

Németh Mária (1997): *Az Országos Széchényi Könyvtár története 1919–1922*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

Somkuti Gabriella (1973): Széchényi Ferenc nemzeti könyvgyűjteménye. 175–199. In: *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1971–1972*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

Somkuti Gabriella (2001): *Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1918*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

Wix Györgyné (1992 [1993]): Rég elfeledett gyűjtőről. In: Kovács Ilona (szerk.): *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve. 1984–1985*. 179–203.

Cséve Anna, Kelevéz Ágnes, Melczer Tibor, Nemeskéri Erika és Papp Mária (1993, szerk.): *Babits Mihály kéziratjai és levelezése*. I–IV. Katalógus.

Rózsa Mária

Országos Széchényi Könyvtár